

IV.

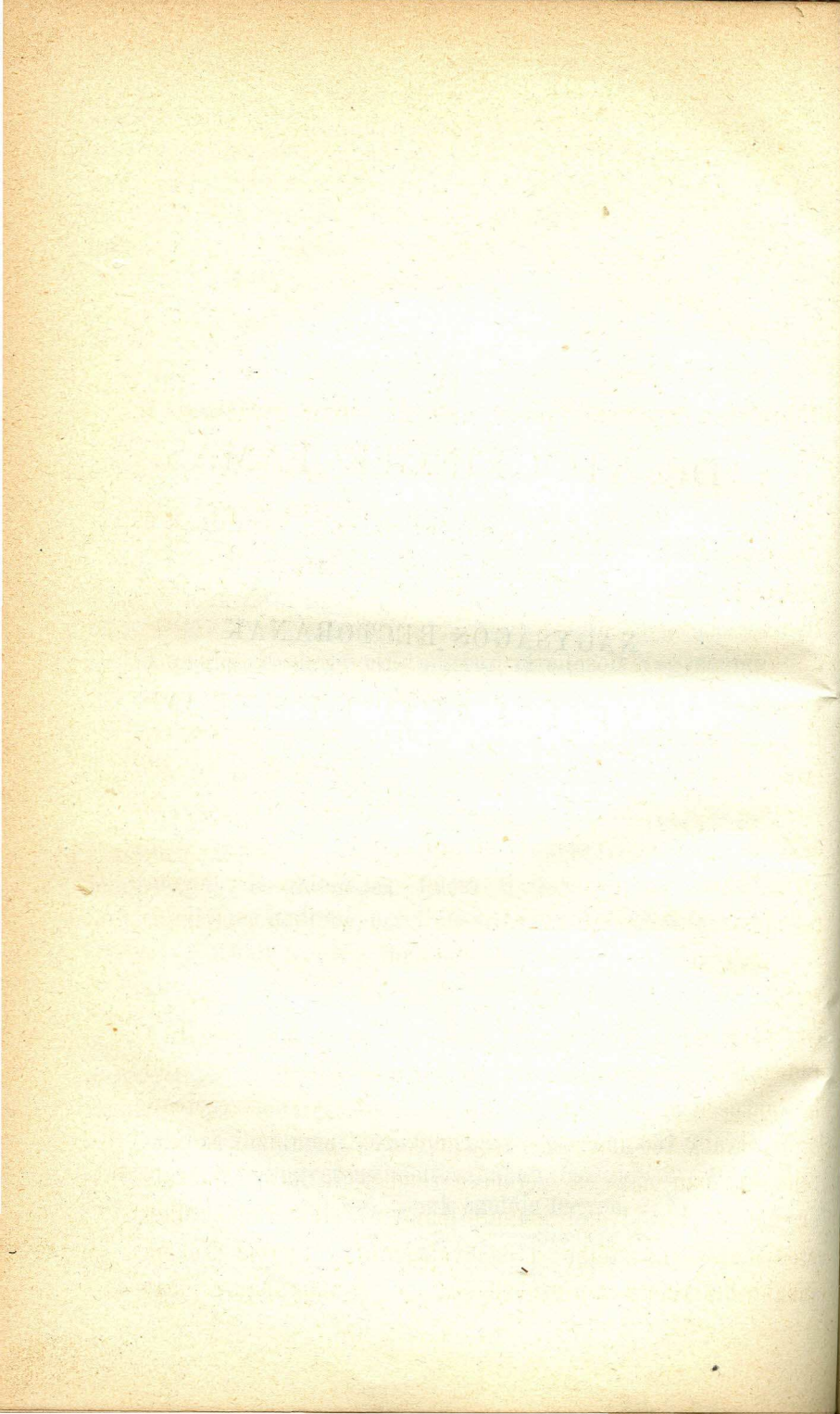
DR. STOCKINGER TAMÁS,

A KÓRODAI ELŐKÉSZÍTŐ SEBÉSZET NY. REND. TANÁRÁNAK ÉS AZ  
EGYETEM UJJONNAN VÁLASZTOTT

NAGYSÁGOS RECTORÁNAK

SZÉKFOGLALÓ BESZÉDE.

---





## **Tekintetes egyetemi tanács, nagytiszteletű gyülekezet!**

„Minél feljebb állunk; annál alantabb állóknak véljük magunkat“ mondá Cicero, és úgy vélem, hogy a bölcsnek e mondata nem leplezett álszerénység, hanem a legtisztább meggyőződésnek volt kifejezése. És valóban állásunkkal párhuzamosan emelkednek terheink is. Kötelmeink sokasága, a felelősség súlya, hatáskörünk terjedelme, ügytársaink méltósága, a reánk bízottak száma és értéke, mind ezek nehezednek vállainkra, — mert mások terheit viselni, érdekeiknek alárendelni a magunkét, mindnyáján örködni, feláldozni magát mindnyájáért kötelességökben áll azoknak, kik az ügyek élére vannak állítva. Így fogom fel mostani állásomat, ez egyetemi rectorshipom programja.

Ellenben van a méltóságban jutalom és az állásnak terhei ellensúlyozva vannak tisztelet, érdem, és öröm által. Vajjon nem megtiszteltetés az, midőn a tudomány választottjai szabadon és függetlenül, egyedül hajlam és belátás szerint nevezik azt, kit ügyeiknek vezetése, érdekeiknek védelmezésével szándékoznak megbízni. A tisztelet valóban nagy, a szerencse rendkívüli, ha a választás egyhangú, ha kivétel nélküli lenne és elbizakodás ellen erős mellet követelne a megválasztott részéről. Nékem inkább biztatásra van szükségem, melyet magában a meg-

választásban, és tisztelt tanácstársaim kedvezésében kell keresnem — ezt várom, ezért esedezem.

Van a kormányzói tisztben érdem is, mely abban áll, hogy első helyen közreműködik az egyetem közös, és külön céljainak elérésében, a melyek: nyomozni az igazat mindenütt és a tudomány minden ágaiban mint vallást, mint jog- és állam-tudományt, mint orvostant, mint életbölcséséget, és természettörvényt.

Ezen megtiszteltetésért, melyben részesítettek, tisztelt tanártársaim, ezen alkalomért, melyet nyújtottak érdem megszerezhetésére, fogadják legőszintébb hálámat azon ígéret mellett, hogy rajta leszek megfelelni azok igényeinek is, kiknek bizalmát kiérdemelni még eddig nem volt alkalmam.

Midőn mondom, hogy van a rectorválasztásban öröm is, értem az egyetemi testületnek örömét, mely nem a megválasztottnak személye, hanem az önkormányzásijog szabad gyakorlatából veszi eredetét. Ezen palládiumot, melynek birtokára az egyetem jogosítva van szellemi felsőbbbsége által, annál magasabbra tartjuk, annál féltékenyebben őrizzük, minél hosszabb volt nélkülözésének ideje és tisztább a meggyőződés, hogy a tudomány ez areopagúsa egyedül maga intézheti el sikerrel ügyeit, azon felelősség mellett, melyel a magas kormány, a király és hazának tartozik. Ezen önkormányzati hatalom első helyen képviselve van a tanári testületek, másodikon az egyetem tanácsa által, ott a szabadon választott dékánok, itt a rector elnöksége alatt, ki mint első működik egyenlők között.

Mi tehát, drága ügyfeleim, kiket a bizalom és társaink szabad akarata állított az egyetem élére, tekintsünk most



szét ügykörünk láthatárán, midőn rendkívüli politikai mozgalmak, és fegyverzörgés közepette ez idén nyílnak nálunk a tudomány csarnokai. Számot vessünk mindenek előtt saját magunk, tetterőnk, segédeszközeinkkel, kérdezzük: mily állást foglal el főiskolánk Európának többi egyetemei között, melyek előnyei és hiányai szemközt a század követeléseivel, mennyiben alaposak azon vádak és ócsárlások, melyek ellenünk emeltetnek?

↳ Határainkon innen és túl, szakértők és nem értők, talán magunk között is némelyeknek véleménye az, hogy a tizenkét millió lakost magában foglaló Magyarország egyetlen egy egyeteme nem áll a tudományos műveltség azon fokozatán, mely őt illetné, hogy tanárai és intézeteire nézve hátrább áll sok kisebb egyetemeknél, sőt egy névtelen röpirat szerint, hogy a világ minden egyetemei között az utolsó; elleneink állítása szerint tanerőink gyengék, intézeteink hiányosak, segélyforrásaink gyérek, tanrendszerünk korlátolt és szűkkeblű — mind melyeknek oka nem volna egyéb, mint a magyar nyelv behozatása és a német tanároknak elköltözése, rendes tanáraink czéhszellem, több tantárgyak egyesekre való halmozása, országgyűlési mandatumok, és országos hivatalok elfogadása, még több effélék, melyek alapossága legvilágosabban bebizonyítva van az által, hogy magyar ifjaink seregesen vándorolnak ki a szomszéd német egyetemekre. >

Nincs szándékom, czáfolni meg egyenkint a felsorolt vádak, melyeket tudatlanság és rossz akarat szórnak ellenünk, elnémitásukra elegendőnek vélem hivatkozni némely ismert adatokra, melyek az idézett állításokkal határozottan ellenkeznek.

Kézhez vévén egyetemünk mult évi személykimutatását s hasonlítván össze tanítóink számát a huszonhat



német egyetemével, csak hamar azon meggyőződéshez jutunk, miszerint azok csak legkisebb része közelíti meg főiskolánkat rendes, rendkívüli és magántanárok szintugy mint az előadott tantárgyak számára nézve. Ugyan is Pribernél Lipcsében megjelent 18<sup>69</sup>/<sub>70</sub> évi kimutatásból látjuk, hogy az első avagy téli félévben tartott előadások, és a tanítók száma szerint egyedül a bécsi, berlini és müncheni mulják fölül a pesti egyetemet. Ugyan azon évi kimutatásunk szerint t. i. tanítói személyzetünk a hittudományi karnál 9 tehát annyi mint Münchenben, a jogi karnál 19 tehát több mint Berlinben, az orvosinál 35, tehát csak hattal kevesebb mint Münchenben, a bölcsészetenél 42 személyből állott. Mind ezek, mind a többi 23 német egyetemenél a tanárok nem ritkán kettőnél több tárgyakat adnak elő, mely gyakorlat, midőn nekünk hibául rovatik fel, ott többoldali műveltség, és buzgó törekvésnek szolgál jeléül.

A tanítók jelességét illetőleg, őszintén ismerjük el, hogy a német egyetemek csak nem mindegyikénél találkozzunk nevekkal, melyek előtt tisztelettel hajlik meg a tudós világ; ellenben nem nélkülözzük mi sem azokat és a naptól tagadná el világát, ki jeles tanárokat tagadna el karaink egyikétől is. Vajjon nem történt ez utolsó évtizedben, hogy a testvér — birodalom fővárosa, és kevéssel előbb Schweicznak első rangú egyeteme tanáraink sorából kettőt hívtak meg fő fontosságu tanszékek betöltésére — a nagy hírű német egyetemek Magyarország idegen ajkú tanárait? kiknek mindazáltal legkisebb hajlamuk sem támadott felcserélni tudományos és gyakorlati működésök itteni színhelyét. Vagy nem történt, hogy a buvárlat terén szerzett érdemeiknek elismeréseül tanáraink egyikét London és Páris első tudós egyletei nevezetes pályadíjakkal (Hunter és Monthion)



tisztelték és munkálataival diszitették fel gyűjteménytárait? Vagy nem találunk személyzeti kimutatásunk hosszú soraiban neveket, melyek külföldi egyletek, egyetemek és tudós társaságoknál tündöklének? hallgatók egyéb kitüntetésekről, melyekben egyetemünk tanárai folytonosan részesíttetnek felséges királyunk, az ország- és honi tudós testületeink által. — Midőn tanáraink írói tevékenységét s annak terményeit tekintem, mondhatom, hogy a munka dicséri mesterét. Felesleges újra felsorolni azon számos tankönyvek, értekezések és folyóirati czikkek czimeit, melyek ezen helyről évről évre olvastatnak fel, egyedül belértéköket veszem tekintetbe midőn állítom, hogy szerzőik nevei fenn hangoznának a mivelt világ minden részeiben, ha édes anyanyelvünk szűken határolt köre, és rokon nyelvek csak nem teljes hiánya nem állaná útját azok elterjedése és megismertetésének.

„Intézeteik korlátoztak, taneszközeik hiányosak“ ezt hallom hangoztatni rólunk minden felől és erre fájdalom igennel kell felelnem; midőn egyrészt némely tanintézeteink jelen állapotát, ellenben másrészt a tudomány rohanó haladását, honi mivelőinek jeles tehetségeit és lángoló buzgóságát, végre tanuló ifjúságunk ropant növekedő sokaságát veszem tekintetbe. Nincsenek kellő számu, és nagyságu hallgatótermeink, nincs a kóródákkal kapcsolatban lévő országos kórház, nincs könyvtári épületünk, csillagdánk, nincs külön álló és teljesen felszerelt élet- és bonczteni intézetünk, mely hiányok mindannyi békó gyanánt fogva tartják tevékenységünket, haladásunkat. Igen is, úgy van, szenvedünk hiányokat, meg vagyunk fosztva még a tudomány nem kevés segédszereitől, hanem oly hiányok, oly nélkülözések azok, melyeknek tiszta öntudatával birunk, melyek orvoslását ismerjük, elhárítására



törekszünk, törekszünk egy felvilágosodott, bölcs kormány istápolásával. Néki köszönjük, hogy egyetemünk már most is enyhített és lényegesen megjavított kórállapota teljes megszüntetésének határozottan megyünk elébe.

Tartsunk csak szemlét intézeteink fölött és folytonos szaporodásban találjuk az állat-, ásvány-, érem- és régiségtani gyűjteménytárakat, a természet-, boncz-, élet- és kórboncztan intézeteit; kórodáinkat czélszerűen széthelyezve, betegek áttétele és kicserélhetése végett a nagy kórházzal kapcsolatba hozva, csaknem kettős számú ágyakkal, és a jelenkor segédeszközeivel látjuk felszerelve; — növénykertünk a mostani igények szerint elrendezve, új építményekkel ellátva, és a növényország legszebb terményeivel több felől, leginkább pedig felséges urunk és királyunk részéről nyújtott kegyes adományokkal lön gazdagítva. Az új vegytani intézet épülete, mely, szerény külseje mellett, belső felszerelésre nézve Európának minden vegytanintézetei között első helyen áll, legközelebb várja megnyittatását, és a természettudományi intézeteknek szánt helyen kívül még több ezer négyszög ölet meghaladó telek a közel üllői uton készen áll további új egyetemi épületek befogadására. Vannak a harmadik karnál öt rendes kórodán kívül még gyermekgyógyászati, mell-, bőr- és gégebetegségi kórodák, himlőoltási, testegyenészeti, elmegyógyászati és műtői intézetek, van bőven felszerelt műszertárunk, van 140 ezernél több kötet — és darabokból álló s egyre szaporodó könyvtárunk, mely helyben inkább, mint anyagban szűkölködik, van végtére saját egyetemi vagyonunk, mely bár magában elégtelen szükségünk fedezésére, nagyobb — részt még is biztosítja főiskolánk életét.

A felsorolt előnyök nem ütik meg ugyan mind azon követelések mértékét, melyekre egy jól elrendezett, és



teljesen felszerelt egyetem eszképe jogosít, mindazáltal nem tagadható az sem, hogy határozott léptekkel haladunk végezelünk felé, miről még inkább győződhetünk meg, midőn vizsgálat alá bocsátván a külföld egyetemeit, csak keveset találunk, mely a felhozott tényekkel szemközt háttérbe szoríthatná Magyarország meg nem érdemelve gyalázott és megvetett egyetemét. Nem lehet panaszunk alapítóink szűkkeblősége vagy legkegyelmesb urunk magas kormánya ellen, mert nem elégedvén meg főiskolánk folytonos gyarapításával, már is egy második magyar egyetem megalapítására fordítja figyelmét.

Mit szóljak azon rendkívüli segédforrásokról, melyek évről évre növekedő mértékben folynak szegény sorsú serény ifjaink számára hagyományok, segélyegyletek, ösztön- és pályadíjak, vagy a magas kormány részéről egyenes segedelmezések útján? Évenként jeles egyéneket küldünk ki, hogy a külföldön világhírű tudósok vezetése mellett szabadon választott tanszakokban miveljék ki magokat, és legujabban történt, hogy egyéb segélyezéseken kívül a magas közoktatási ministerium egyenkint 300 forintból álló harmincz uj ösztöndíjt osztott ki tanulásban magokat kitüntető hallgatók között. Hivatkozom, az évi személyzeti kimutatásban felsorolt, számszerint huszonnégyszázötven alapítványokra, melyek némelyei tizenkét, tizennégyszázötven, egész ötvennégy ezer forintra rúgnak. Az ösztöndíjak évi összege 1868-ban már 22.727 forintra, az elengedett tandíjak összes száma utolsó években csaknem tízezerre emelkedett; és a segélyező társulatok ezereket osztanak ki évenként. Tehát kérdezem, vajjon találkozik ember, ki szegénysége végett sajnálattal nézné le a pesti egyetemet?

Vegyük most vizsgálat alá az itt divó tanrendszert, mely miatt szűkkeblőség, és czéhszellemmel vádolnak



elleneink. Tanrendszerünket 1848-ban megállapító 19-dik törvénycikk ekkép hangzik:

„A magyar egyetemre nézve rendeltetik:

1. §. Az egyetem egyenesen a közoktatási minister hatósága alá rendeltetik.

2. §. Az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egy részről a tanuló arra nézve: mely tant és melyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen; más részről: hogy a rendes tanárokon kívül, más jeles egyének is, a ministerium által ideiglenesen megállapítandó, későbbben pedig törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik.

3. §. Ezen elvnek az egyetemnéli alkalmazása a közoktatási ministerre bízatik, tudósítását ez és egyéb e részben teendőik iránt a legközelebbi országgyűlésnek benyújtván.

Az idézett törvénycikkben elvileg kimondott tan szabadság nem sokára nálunk és a közbirodalom egyéb egyetemeinél csaknem egy időben vétetett alkalmazásba úgy, hogy már 1850-ben főiskolánknál is találunk azzal megegyező intézkedéseket.

Ezeknél fogva egyes tanintézeteink tágíttatni és bővebben felszereltetni, új tanerők alkalmaztatni, a magántanári működésnek tér kezdett nyittatni, az iskolai kényszer eltávolítva, az előadásokra nézve hallgatóinknak szabad választás lőn engedve. És bár sajnosan éreztük, hogy a tudományok mivelésére oly annyira alkalmas hazai nyelvünk háttérbe szorított, elismeréssel mégis vallanunk kell, hogy az idegen miveltségű tudósok, kik tanszékeink egy részét foglalták el, hazánk jeles tanáraival karonfogva törekedtek a tudományos szellemnek e helyen tovább fejlesztésére és fentartására. A tudománymivelés és



tanítás terén megnyitott versenyzés idegenekkel megszűnt ugyan, midőn az 1860-dik év october 20-kán legmagasabb helyen kibocsátott diploma megjelenése és édes anyanyelvünk behozatása alkalmával tizenhét német tanár hagyta el egyetemünket, mindazáltal a rendszer megtette volt hatását, a tudományos versenyzés nem szűnt meg se tanárok se hallgatóinknál, tanszereink egyre gyarapodtak, a magántanárok száma szaporodott, új tanszékek keletkeztek — egyúttal teljes kifejezést ért nálunk az önkormányzati jog szabad gyakorlata. Ily körülmények között a testületi élet tanuló ifjuságunknál is mind inkább kifejlődván, a segélyző egyletek, az önképző és irodalmi körök megalakulásában termette legszebb gyümölcseit. A reánk derült szép hajnalra szebbnél szebb napok keltek egyetemünkre, midőn felséges urunk 1865-dik év sz. Iván hava 9-kén magas jelenlétével boldogítván anyaintézetünket, ezzel új kezességet nyújtott további emeltetésére.

Tehát az idegen nyelvű tanárokkal együtt nem vonultak el innét a tudományok is, nem idegenedtünk el a külföld tudós világától sem, melynek szerzeményeivel tovább gazdagodni meg, melyel eszme cserélés által — folytonos összeköttetésben maradni, életünk feltételeihez tartozik.

Bünül rovják fel tovább egyetemünknek, hogy rendes tanárai több rendbeli tantárgyakat gyűjtenek egy kézbe, hogy új tanítók alkalmazását, u. n. párhuzamos tanszékek behozatását, kötelezett tantárgyak magántanárok általi előadását ellenzik, sőt nem elégedvén meg köteles teendőikkel, birói állomásokat és országgyűlési mandátumokat is fogadnak el. — Elleneink vádakat keltenek ott, hol érdemet elismerni lenne kötelességök, és dicsszomjat vagy nyereszkedési vágyat gyanítanak azoknál, kik épen



legbizonyosabb jelét adják kimerithetlen tetterő, buzgóság és önfeláldozásuknak. Amint a hazának jogában áll igénybe venni mindenütt polgárainak erejét, úgy azok szent kötelessége, valahányszor lehet elfogadni a meghívást, követvén más mivelt nemzetek eljárását, mely szerint a kormányok az egyetemektől kölcsönzik legkitünőbb államférfiaikat. Dicsőséges kivétel ezen erkölcsi kötelezettség alól minálunk csak akkor tétetett, midőn az új méltóság elfogadása a tanítói hivatás feláldozását követelte volna.

A mi új tanárok kineveztetését, és az úgy nevezett párhuzamos vagy kettős tanszékek emelését illeti, melyekre nézve ellenszenv és egyedárúskodással szeretnek vádolni elleneink — arra válaszul az, hogy a tudománykarok saját előnyük érdekében mindenkor örömmel vették a tanerők jeles ujjakkal való szaporodását, és csak akkor éreznék sajnosan az abbeli intézkedés súlyát, midőn hely vagy taneszközök hiányában szűkölködnének ujan érkezett tanítótársaink, vagy csorbát szenvedne az egyetem és a karok autonómiája. Szolgáljon egyébiránt megnyugtatólag, hogy kettős tanszékek léteznek immár egyetemünkönél, és kötelezett tantárgyak előadatnak a jog- és államtudományi karnál három, a bölcsészetenél négy rendkívüli és magán tanár által.

Van tehát, amint láttuk, önálló, szabad választási joggal felruházott, egyedül a közoktatási ministeriumnak felelős magyar tudomány-egyetem, van tanítási és tanulási szabadság, vannak egyre terjedő tanintézeteink, nagy számú és jeles miveltségű tanáraink, alapítványon kívül bőven áradó segélyforrásaink, van végre igen számos, legjobb reményekre jogosító, testületi szellemben egyesített, és haza iránti szeretettől lángoló ifjúságunk. Azért



nyugodj meg egyetemünk, mert ime nem vagy az egyetemek utólsója.

Kedves barátim, országunk reményei, egyetemünk ifju polgárai! hozzátok intézem beszédem végszavait. 1635-ben megalapított, de csak 1769-ben sz. Jakabhó 17-én az orvosi karral befejezett magyar egyetemünk bár az európai főiskolák újabbjai közé tartozik: mindazáltal egyház, fejedelem és ország gondoskodása folytán — belviszályok és külháborúk, néha nem kedvező kormányintézkedések mellett annyira haladott, hogy mind tudományos szellem és felszerelés, mind a tanuló ifjuság számára nézve már is világrészünk jelesebbjei közé tartozik. Elismerjük, hogy a birodalom és külföld több egyetemei fölülhaladnak minket majd egészben majd egyes tudományszakokra nézve, tudjuk hogy utánok törekednünk, tőlök elsajátítanunk kell a tudomány nálunk még ismeretlen tényeit: de nem ismerjük el azt is, hogy egyedül idegen földön keresendő a miveltség. Van, mi földünkön termett, e föld és nemzettel rokon, van magyar honi tudomány, mely az igaznak változatlan elvein alapítva, de nálunk megérve és meghonosodva, viszonyaink és szükségseinkhez alkalmazva miveltségünk saját lényegét képezi, mely nemzetünk politikai állása és anyagi jólétével együtt határozatlan magasságú fokra emelhető, mely kívülről megszorítható — ellenben soha sem pótolható, vagy helyettesíthető idegen miveltség által.

Megelégedéssel látjuk tehát magyar ifjainkat a mivelt külföldön gyűjteni a tudomány kincseit, sőt küldjük magunk is évenként ajánlatok és költséggel ellátott választottainkat Európának hiresebb tanintézeteihez: mindazáltal csak akkor, midőn szakmájok alapismereteibe avatva, a tudomány terén tájékozva, hazánk szükségleteivel meg-



ismertetve, s így képesítve lettek meghasonítani az idegen műveltség tápszereit.

Azért ifju barátim, használják fel mindenek előtt itthon a tanulási alkalmat, mely hallgató- és olvasótermekben, mely kórodáink, gyűjteménytáraink, és dolgozdainkban kínálkozik, hol tanáraink bőkezűen osztják meg hallgatóikkal búvárlataik szerzeményeit, nem rekesztvén el a tudomány titkait privatissimumok korlátai közé.

Nem szükséges magasztalnom önök előtt a tudományban rejlő kincseket, annak hatalmát, és az előnyöket, melyeket Cicero szerint a tanulmányok nyujtanak az élet minden viszonyaiban „táplálván ifju korunkat, vidítván fel öregségünket, jó szerencsében diszt, mostoha sorsban vigasztalást szolgálván mivelőinek.” Egyetértünk mindnyáján a tudomány megbecsülésében, meghajlunk magasztos hatalma előtt: mindazáltal valljuk meg —, hogy van a tudomány fölött még hatalom, mely az emberi nemmel egykorú, mely az egyénnek méltóságot, a társadalomnak békét és biztonságot, a ferfijellemnek erőt és szelidséget kölcsönöz, ezen hatalom az erkölcsösség, mely valláson alapszik. Van az észnek, de van a szívnak is saját országa, mely nélkül a tudomány megállhat ugyan magában is, de csak egyesülve vezeti az embert végeczélja: az örök igazság felé.

Valóban, így írja valaki, csak az erkölcsök tartják fen a társadalmat. Törvények azokat képezhetik, de sok pótolni való marad még az egyének számára, és csak akkor vesznek majd ügyeink kellő irányt, midőn a helyett, hogy a hatalom elosztása felett vitatkoznánk, inkább arra fogunk törekedni, hogy nagyobb uralmat gyakoroljunk önmagunk fölött. A tudományos műveltség magában nem képes nemesíteni az embert annyira, hogy szenvedélyeinek



sikerrel állhasson ellene — bizonyítja ezt a napi történelem. Mert valóban minden ember lelkét megszorítja a legnemtelenebb szenvedélyek még nem csillapodó, inkább napról napra növekedő forrongása, mely a kedélyeket el vadítja, és a világ legmiveltebb két nemzetét elkeserítvén egymás ellen, a legirtóztatóbb tettekre ragadja. Az ugy nevezett európai egyensúly nem létezik többé, és a nemzetközi jog törvénykönyve csak annyiban bír érvénnyel, mennyiben fegyverrel támogatatik.

Mi tehát, kik még élvezzük a béke áldásait, haladjunk tovább a tudományok pályáján, gazdagítsuk, ékesítsük elménket ismeretekkel — de haladjunk egyszersmind erkölcsben is, mert csak így emelkedhetünk fel ahhoz, ki a dolgok kezdete és vége. E meggyőződést remekül fejezi ki a nagy történetbúvár Müller János, midőn e szavakat írja:

„Istené az igazság, miénk a buvárkodás.“